

УДК 316.334.3

Нагорна Г. О.,
провідний фахівець
сектору підготовки науково-педагогічних
та наукових кадрів ОРІДУ НАДУ,
м. Одеса

ВИБІР КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Досліджено процес оцінювання у ході соціального проектування. Проаналізовано важливість оцінювання у державному управлінні. Визначено різницю понять моніторинг та оцінювання.

Досліджено особливості вибору критеріїв у процесі оцінювання. Обґрунтовано необхідність використання моніторингу та оцінювання у ході соціального проектування.

Ключові слова: державне управління, соціальне проектування, моніторинг, оцінювання, критерії, показники.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави все частіше актуальними стають питання забезпечення якості державного управління. Особливо важливим дане питання стає в період кризи та в умовах державної нестабільності. У процесі розвитку та модернізації країни, в загальному процесі реформування всіх сфер життя населення вагомим значення набувають методи оцінювання. Важливість оцінювальної діяльності сьогодні важко переоцінити, її значимість висока на будь-якому етапі управління: при визначенні мети та завдання державного управління в певній сфері, стратегічному плануванні, проектуванні тощо.

Вперше питання оцінювання в процесі управління постало в 60-ті роки ХХ століття у США, але значний розвиток відбувся лише протягом останніх 30 років. Основне завдання оцінювання – збирати необхідну інформацію для прийняття відповідних рішень. Сутність – відстеження процесу та результатів певної діяльності.

Питання оцінювання в процесі соціального проектування (далі – СП) також стають особливо актуальними сьогодні. На всіх етапах СП є вкрай

важливим процес збору даних про процес і показники виконання визначених завдань, відстеження відхилень відповідно до поставлених цілей, своєчасна реакція на внутрішні та зовнішні зміни тощо. Нерозуміння цього призводить до неминучих і суттєвих втрат в ході проектної діяльності. Саме тому необхідним є сьогодні вивчення особливостей оцінювання саме у процесі соціального проектування.

Аналіз останніх досліджень. Оцінювання в системі державного управління привертають увагу як науковців, так і практиків. Дані питання висвітлювалися такими провідними фахівцями, як В. Бакуменко, П. Надолішній, Ю. Сурмін, Л. Приходченко, В. Дзюндзюк, Ю. Шаров, О. Чебан та ін.

Питання оцінювання в процесі соціального проектування висвітлюють як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Даною проблематикою займаються такі провідні вчені, як О. Беспалько, Т. Азарова, Л. Абрамов, А. Автономов, Н. Хананшвілі, А. Кузьмін, Т. Безверхнюк, а також багато інших дослідників.

Не дивлячись на високий інтерес до питань оцінювання в сфері державного управління, недостатньо уваги приділяється даній проблематиці саме в процесі соціального проектування. Успіх впровадження соціального проектування як сучасного інструменту в систему державного управління сьогодні залежить від його ефективності та результативності. Саме тому є необхідним дослідження не тільки процесу оцінювання як такого, а також особливостей вибору критеріїв оцінки в ході соціального проектування.

Мета статті. Метою статті є аналіз оцінювання в процесі соціального проектування, що дозволить дослідити як саме можливо його використовувати на кожному етапі СП з ціллю вчасного виявлення відхилень у процесі проектування, коригування всього процесу відповідно до внутрішніх та зовнішніх змін.

Виклад основного матеріалу. Оцінювання в процесі державного управління, підготовки та реалізації державних реформ, стратегій, проектів, програм є ключовим кроком для забезпечення їх ефективності та результативності.

Оцінювання у системі державного управління привертають увагу багатьох науковців. Так, Л. Приходченко зазначає, що цінність проведення оцінювання ефективності державного управління, полягає у тому, що надає змогу визначити: наскільки співвідносяться обрані напрямки діяльності та методи досягнення задекларованих цілей; якими є витрати ресурсів щодо створення продукту (товару чи послуги); який результат і ефект отримали у підсумку (поточному та кінцевому), чи отримують споживачі послуг задоволення від споживання продукту тощо. Крім того, оцінювання – процес, що потребує постійного удосконалення через специфічність призначення: здатність отримувати об'єктивну інформацію, за допомогою якої простежувати рівень розвитку об'єкта оцінювання, визначати напрямки покращення існуючого стану і вносити корективи, як у діяльність, так і безпосередньо у саму систему оцінювання щодо критеріїв та показників. Його застосування: допомагає поліпшити якість, прозорість діяльності влади, тому що результати оцінювання завжди доступні широкому колу громадськості [6].

О. Чебан також акцентує увагу на важливості оцінювання в державному управлінні. За думкою автора реалізація національних інтересів та пріоритетів, що мають програмний характер – реформа охорони здоров'я, податкова реформа, децентралізації тощо мають супроводжуватися адекватною системою моніторингу та оцінювання результатів, що сприятиме раціоналізації процесу прийняття управлінських рішень, модернізації державного управління і державної служби, більшої ефективності державних витрат [7, с.159].

Щодо соціального проектування, А. Автономов, Н. Хананшвілі зазначають, що оцінювання є невід'ємною специфічною складовою даного процесу, що виконує, на нашу думку, такі завдання:

- контроль реалізації державної стратегії, програми, проекту, реформи, вчасне запровадження коригуючи дій, заходів;
- визначення раціональності діяльності у рамках реалізації стратегії (програми, проекту, реформи), тобто досягнення заздалегідь визначених цілей,

особливо для ухвалення рішень про те, чи варто продовжувати виконання того чи іншого заходу (проекту);

– випробування нових підходів до виконання шляхом реалізації пілотних проектів із подальшим оцінюванням їх результатів;

– визначення, яка з версій оперативних програм чи проектів забезпечує кращі результати, щоб згодом її було прийнято як робочу (вибір найкращого варіанта з кількох альтернатив);

– визначення необхідності подальшого фінансування проекту в рамках державної програми (проекту, стратегії, реформи) [1, с. 154].

Тобто оцінювання в соціальному проектуванні можна визначити як процес детального аналізу результатів діяльності на кожному етапі даного процесу та їх співвіднесення з певними запланованими показниками з метою визначення рівня ефективності проектування.

Можемо зробити висновок, що оцінювання на кожному етапі соціального проектування надасть змогу:

1. Виявити відхилення від спроектованої діяльності, проаналізувати причини цих відхилень, сформулювати пропозиції з можливим корегуванням стратегічних та оперативних планів відповідно до умов зовнішнього середовища, що змінюються.

2. Оцінювання дозволить визначити стратегію подальшого розвитку та діяльності з урахуванням корекції дій відповідно до зовнішніх та внутрішніх змін з урахуванням результату, до якого призведуть прийняті управлінські рішення.

3. Впливати на розвиток об'єкта соціального проектування, виконання тієї чи іншої державної програми, стратегії, реалізації реформи тощо.

Процес оцінювання тісно пов'язаний з моніторингом, але треба розрізняти ці два поняття, так як вони є принципово різними.

Так, кажучи про результат соціального проектування важливим також є моніторинг, який проводиться на всіх стадіях процесу. Моніторинг визначається як постійний процес збору даних про процес і показники

виконання стратегії, що досягаються у ході її реалізації. Дані, отримані в процесі моніторингу, можуть бути також основою для проведення оцінки ефективності програм у рамках стратегії.

Визначення моніторингу найбільш точно надає О. Беспалько. Він стверджує, що зміст даного поняття у працях із соціології, соціальної роботи, соціальної педагогіки визначається як:

– систематичний збір і обробка інформації, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішень, а також для інформування громадськості;

– постійний, систематичний збір інформації дослідницькими методами з метою спостереження за ходом розвитку якогось соціального явища або процесу і його прогнозування;

– процес спостереження за плануванням та виконанням запланованих дій та заходів з метою коригування, оцінки, ефективного використання коштів, досягнення запланованої мети, мінімізації негативних наслідків, визначення можливостей розвитку та/або повторення проекту;

– процес постійного накопичення інформації з усіх аспектів проекту з метою визначення процесу виконання та закінчення запланованих змін, а також відносно їх сприяння досягненню поставлених цілей;

– дослідження, а саме: повторюване дослідження, яке реалізується в сукупності кількох досліджень (за єдиним планом/алгоритмом, інструментарієм), в послідовності (через визначені проміжки часу) та з метою отримання результатів, які характеризують динаміку змін (об'єкта) протягом періоду дослідження;

– процес спостереження за виконанням запланованих дій та заходів з метою їх коригування, мінімізації негативних наслідків, непередбачуваних ситуацій [4, с. 39].

Але сьогодні в науковій літературі часто ототожнюють дані поняття, що призводить до нерозуміння специфіки використання оцінювання та моніторингу в процесі соціального проектування. Ґрунтуючись на твердженнях

О. Берданової, В. Вакуленко, О. Беспалько нами сформульовано основні відмінності між цими двома поняттями (табл.1):

Таблиця 1

Основні відмінності моніторингу та оцінювання

<i>Моніторинг</i>	<i>Оцінювання</i>
Надає представлення про те, що робиться, що зроблено, які зміни відбулися, що треба зробити для поліпшення ситуації тощо	Уявлення про те, наскільки добре все зроблено, наскільки важливі зміни відбулися, наскільки вдалося вирішити проблему
Своєчасне виявлення відхилень, що забезпечить своєчасне корегування і розв'язання проблем	Проведення аналізу доцільності, економічності, продуктивності, результативності програм і видів діяльності
Проводиться постійно	Проводиться на ключових етапах реалізації стратегії
Описує проблеми реалізації стратегії	Пояснює причини виникнення проблем реалізації стратегії і вказує шляхи їх розв'язання
Фіксує що відбувається в процесі соціального проектування з метою порівняння існуючого стану справ з бажаним, тобто фактичні результати діяльності порівнюються із запланованими	Аналізуються причини досягнення чи недосягнення поставлених цілей (аналізуються причини недосягнення запланованих результатів)
Одержана інформація використовується для покращання роботи за стратегією	Одержана інформація використовується як для покращання роботи за стратегією, так і для уточнення планів на майбутнє

Джерело: розроблено за джерелом [3],[4]

В ході аналізу наукової літератури з питань моніторингу та оцінювання визначено, що однією з проблем на сучасному етапі розвитку нашої держави є вибір критеріїв та показників. Від цього вибору, по суті, в значній мірі залежить і якість даного процесу. Досить влучним є твердження Л. Приходченко, яка

зазначає, що складність застосування критеріїв та показників в ході оцінювання обумовлюється тим, що необхідна зміна критеріїв оцінювання у відповідності із змінами поставлених цілей, існуючих стандартів та визнаних цінностей [5, с. 140].

Саме тому, ґрунтуючись на твердженнях певних науковців (Т. Азаров, Л. Абрамов), нами запропоновано при виборі критеріїв оцінювання в ході соціального проектування звертати увагу на досить широке коло питань, у тому числі:

- чіткість сформульованої цілі, завдання, програми, стратегії, визначених в ході соціального проектування і їх відповідність можливостям інституцій, що будуть їх реалізовувати;
- логічність зв'язку між сформульованою проблемою й поставленою метою;
- реалістичність мети, на досягнення якої направлений процес соціального проектування;
- чи буде сприяти реалізація проекту, програми, стратегії вирішенню поставленої проблеми;
- доступність результатів соціального проектування;
- відповідність методів, плану виконання проекту, програми, стратегії в рамках соціального проектування поставленим завданням;
- чіткість критеріїв оцінки результатів процесу соціального проектування;
- реалістичність кошторису поставлених завданням;
- наявність підтримки інших організацій, інших спонсорів;
- компетентність виконавців [2, с. 4 – 5].

Дотримання цих вимог дозволить зробити процес моніторингу та оцінювання ефективним, зокрема в процесі соціального проектування.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Завдяки проведенню моніторингу та оцінювання ми матимемо змогу вчасно виявити проблемні місця на кожному етапі соціального проектування з метою коригування всього процесу. Разом з цим, вони є необхідними для аналізу ситуації; виокремлення

нових напрямів чи зразків в процесі проектування; обґрунтування правильності рішень; дотримання наміченого плану; поліпшення організації та керівництва в процесі проектування; прийняття рішень про людські, фінансові та матеріальні ресурси; вимірювання досягнень у виконанні намічених завдань та формулюванні цілей. Вибір критеріїв оцінювання в процесі соціального проектування є досить важливим завданням, що надасть змогу своєчасного реагувати на певні відхилення від плану, які виникають під час реалізації наміченого.

Саме тому, ми можемо стверджувати, що оцінювання є важливою складовою соціального проектування. Воно потрібно як для самого процесу проектування, так і для стратегій розвитку, поточних планів, проектів. Будь-які дії потребують моніторингу та оцінювання, щоб знати, як діяти далі, що потрібно змінити, а що залишати без змін. Перспективи подальших наукових досліджень полягають в дослідженні методів оцінювання з метою їх подальшого використання в процесі соціального проектування.

Список використаних джерел:

1. Автономов А. С., Хананашвили Н. Л. Оценка в социальном проектировании / Под общей редакцией А. С. Автономова. – М. : Национальная Ассоциация благотворительных организаций, 2010. – 150 с.
2. Азарова Т. В., Абрамов Л. К. Технологія оцінки соціальних програм та проектів / Т. В. Азарова, Л. К. Абрамов. – Кіровоград, ІСКМ, 2007. – 100 с.
3. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / Берданова О., Вакуленко В; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А», 2012. – 92 с.
4. Беспалько О. В. Соціальне проектування : навчальний посібник / О. В. Беспалько. – К. : [б. в.], 2010. – 127 с.
5. Приходченко Л. Ефективність державного управління: критерії і підходи до оцінювання / Л. Приходченко // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Вип. 3 (15). – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2006. – С. 139 – 146.
6. Приходченко Л. Л. Щодо складності застосування показників оцінювання ефективності державного управління: теорія і практика [Електронний ресурс] / Л. Л. Приходченко // Державне будівництво. – 2009. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_1_9.
7. Чебан О. І. Оцінювання виконання комунікаційної функції органів публічної влади / О. І. Чебан // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2016. – Вип. 2. – С. 59 – 66.

Nagorna G. O. Choice the evaluation criteria in the process of social projecting.

The article is dedicated to research of the evaluation in the process of social projecting. The importance of the evaluation in public administration is analyzed. The deference of definitions of monitoring and evaluation is defined. The feature of choosing the criteria in the process of evaluation is analyzed in the article. The necessity of using of monitoring and evaluation in the process of social projecting is grounded.

Key words: public administration, social projecting, monitoring, evaluation, criteria, indicators.

Надійшла до редколегії 22.08.2017 р.

